

Lobbying kring försvarsfrågan 1996

Jonas Egervärn

Projektet *Politiska institutioner och strategiskt agerande* (PISA) syftar till att öka vår kunskap om det moderna styrelseskicket. Den teoretiska utgångspunkten är att politiska institutioner formar olika aktörers möjligheter att utöva inflytande och tillvarata sina intressen. En viktig empirisk utgångspunkt är att svensk politik inte längre kan beskrivas som en kombination av parlamentarism och korporativism – den institutionella legering som i detta avseende var liktydig med den svenska modellen. Hur det nya styrelseskicket bäst kan karakteriseras är emellertid ännu en öppen fråga. Tidigare forskning har visat att korporativismen har minskat i betydelse. Den ofta framförda tanken att lobbying och andra former av informell och mindre rutiniserad maktutövning har trätt i dess ställe, bör tills vidare enbart uppfattas som ett slags arbetshypotes.

PISA-projektet initierades hösten 1994 med hjälp av ett planeringsanslag från *Riksbankens Jubileumsfond*. Projektet bedrivs sedan 1995 med ekonomiskt stöd från Riksbankens Jubileumsfond (huvudansvarig Jörgen Hermansson), *Arbetslivsfonden* (PerOla Öberg) och *Kommunikationsforskningsberedningen* (Torsten Svensson).

I PISA:s rapportserie publiceras projektets arbetspapper och vissa mindre delrapporter. Som brukligt är i vetenskapliga sammanhang är författarna till de enskilda rapporterna själva ansvariga för innehållet.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	2
1.1 Syfte	2
1.2 Metod, material och avgränsningar	3
2. BAKGRUND	6
2.1 Den postkorporativa eran	6
2.2 Försvarsbeslutet 1996	8
3. EMPIRISK UNDERSÖKNING	11
3.1 Faluns lobbying	12
3.2 Halmstads lobbying	13
3.3 Östersunds lobbying	14
3.4 Borås lobbying	15
3.5 Linköpings lobbying	16
3.6 Umeås lobbying	17
3.7 När skedde lobbyingen ?	19
4. LOBBYINGENS BETYDELSE	21
4.1 Regionalpolitik och centerfästen	22
4.2 Vad var avgörande?	24
4.3 Lobbyingen som bakomliggande variabel	26
5. SAMMANFATTNING	27
REFERENSER	29

1. INLEDNING

I december 1995 beslutade riksdagen att de ekonomiska ramarna för det svenska försvaret skulle reduceras. Beslutet, den största nedrustningen sedan 1925, innebar att ett antal regementen skulle läggas ned. Överbefälhavaren, Owe Wiktorin, fick först uppdraget att presentera sin lösning på hur det svenska försvaret bäst skulle organiseras med detta nya ekonomiska läge. Detta förslag skulle sedan utgöra grunden för regeringens kommande proposition om försvarets organisation. I mars 1996 presenterade ÖB sitt förslag som bland annat innebar att brigadförbanden i Falun, Halmstad och Östersund skulle avvecklas. När sedan regeringen lade fram sin proposition i september 1996 skilde den sig avsevärt från ÖB:s förslag. Regeringen ville bland annat ha kvar brigaderna i Falun, Halmstad och Östersund. Istället skulle brigaderna i Borås, Linköping och Umeå avvecklas. Denna proposition gick sedan oförändrad igenom i riksdagen eftersom den socialdemokratiska regeringen hade centerpartiets stöd. Regeringen hade alltså gjort relativt stora förändringar i ÖB:s förslag trots att det skulle få utgöra grunden för det kommande beslutet. Vad låg bakom denna förändring?

1.1 Syfte

Det finns naturligtvis många tänkbara orsaker till varför regeringen frångick ÖB:s förslag, allt från rent militära till regionalpolitiska. Men det är också känt att det bedrevs en mycket intensiv lobbying under denna beslutsprocess där olika aktörer från de berörda orterna försökte påverka beslutsfattarna att fatta ett för dem så gynnsamt beslut som möjligt. Kan denna påtryckningsverksamhet vara en bidragande orsak till politikernas beslut? Syftet med min uppsats är att beskriva den lobbying som bedrevs mot beslutsfattarna på riksplanet från olika aktörer från de berörda garnisonsorterna. Jag avser också svara på frågan huruvida lobbyingen kan tänkas ha haft någon betydelse för beslutet.

1.2 Metod, material och avgränsningar.

Ordet lobbying kommer från den berömda lobbyn i det engelska parlamentet där parlamentsledamöterna tog emot folket. Med lobbying menas ofta informella möten mellan olika representanter för intresseorganisationer och beslutsfattare. Det finns idag inom statsvetenskaplig forskning ingen entydig definition av lobbying. Jag väljer därför att, som många andra, ansluta mig till Robert Baggots definition nämligen att lobbying bör förstås som utomparlamentariska aktörers försök att under oreglerade former påverka politiker, tjänstemän och andra som har inflytande i olika faser av beslutsprocessen¹. Bland de aktörer som förekommer i min undersökning finns bland annat kommuner och landsting vilka alltså skall ses som utomparlamentariska. För att sedan operationalisera detta begrepp och åstadkomma en praktiskt genomförbar undersökning tvingas jag göra en rad avgränsningar.

För det första kommer jag enbart att studera den lobbying som bedrevs mot beslutsfattare på riksplanet, inte lokal opinionsbildning osv. Jag kommer att följa beslutsprocessen och studerar de formella påtryckningar som skedde mot försvarsdepartementet (FD) och försvarsutskottet (FöU) och dess ledamöter. Det finns många tänkbara sätt att försöka påverka beslutsfattare, jag kommer i min studie att, för det andra, enbart se till inkomna skrivelser och uppvaktningar. Det innefattar t.ex. privatpersoner som skickat brev/vykort, kommuner som skickat broschyrer och direkta personliga uppvaktningar. Med detta sätt att 'mäta' lobbying tar jag alltså inte hänsyn till eventuella telefonsamtal, informella personliga möten osv.

Försvarsbeslutet 1996 omfattade alla försvarsgrenar min tredje avgränsning blir dock att jag bara kommer att studera den lobbying som bedrevs från de orter som av ÖB eller regeringen var föreslagna att förlora sin brigad nämligen; Falun (NB13), Halmstad (IB16), Östersund (NB5), Borås (IB15), Linköping (IB4) och Umeå (NB20).

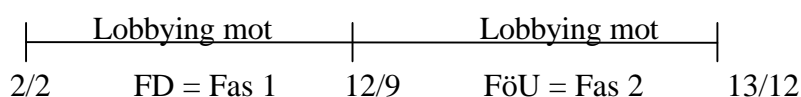
Min fjärde och sista avgränsning är i tid där jag tycker mig kunna dela in beslutsprocessen i två faser. Den första utgör tiden från att ÖB först presenterade sitt förslag till regeringen presenterade sin proposition. Det vill säga från den 2/2 1996 till den 12/9 1996, ÖB:s slutgiltiga förslag kom egentligen först den 4/3 1996 men det skilde sig inte mycket från det pressmeddelande som skickades från högkvarteret den 2/2 varför jag börjar att studera lobbyingen då. Samma sak gäller för regeringens proposition som lades fram i september men

---

¹ Denna definition är hämtad ur Vaverka (1996), 1.

innehållet blev egentligen känt redan i slutet av juli.² Jag väljer ändå att följa beslutsprocessen varför jag bara studerar lobbyingen mot FD fram till den 12 september eftersom det var där som ärendet behandlades. Den andra fasen utgör tiden från att regeringen presenterade sin proposition till att riksdagen fattade sitt beslut dvs från den 12/9-96 till den 13/12-96. Under denna fas väljer jag följaktligen att studera lobbyingen som bedrevs mot försvarsutskottet och dess ledamöter. Se figur 1.

Figur 1. Tidsaxel med de två faserna.

Hotet om en eventuell nedläggning igångsatte mycket omfattande aktiviteter från ett stort antal aktörer, allt från privatpersoner till organisationer och myndigheter. Därför har jag haft förmånen att kunna göra min undersökning med ett kvantitativt omfattande källmaterial. Enligt sekretesslagen är myndigheter skyldiga att diarieföra all inkommande post i ett handlingsregister som skall innehålla uppgift om datum då handlingen inkom, diarienummer, avsändare och ärendemening.³ Detta innebär att jag kunnat få mycket information om lobbyings omfattning endast genom att studera diarieförteckningarna över inkomna handlingar hos FD och FöU under respektive fas. För att kunna ta med privatpersoners försök till påverkan har jag dock varit tvungen att studera dessa handlingar närmare eftersom de diarieförts med en generell ärendemening som inte säger något om vad avsändaren egentligen ville. Totalt under fas 1 inkom det 2275 handlingar till FD. Av dessa var det 447 st som rörde försvarsbeslutet 1996 och av dessa var det i sin tur 171 st som hamnade inom ramen för mina avgränsningar. Bland de skrivelser som fallit utanför mina avgränsningar finns de som handlat om JAS plan, minor, flygflottiljer osv. Under fas 2 inkom det 101 st handlingar till FöU varav 74 st rörde försvarsbeslutet. Av dessa var det i sin tur 35 st som handlade om de 6 regementsorter jag valt att undersöka. Detta material har jag kompletterat med ytterligare 26

² Se t.ex. Öv. Anders Kihl i Spara Lapplandsbrigaden, skrivelse från Umeå garnison, 1996-12-01.

³ Sekretesslagen 15 kap. 2§.

skrivelser som skickats direkt till ledamöter i FöU och som därför ej diarieförts hos utskottet.⁴ Jag har också studerat samtliga protokoll från försvarsutskottets sammanträden under fas 2. Detta för att få med eventuella uppvaktningar i min undersökning.

En del av det material som skickats till FD och allt det som inkommit till FöU eller direkt till dess ledamöter har jag ingående studerat för att i min beskrivande del kunna redogöra för eventuella skillnader i form av aktörer, strategi och argument från de olika orterna. Detta material har jag kompletterat med 13 st telefonintervjuer med representanter från de olika orterna, vanligtvis kommunalråd och försvarsdirektörer. För min andra del, huruvida lobbyingen kan ha haft någon betydelse för utfallet, har jag gjort intervjuer med två centrala aktörer; Thage G Peterson dåvarande försvarsminister och Anders Swärd centerpartiets talesman i försvarsfrågor. Dessa två intervjuer har jag spelat in och därefter skrivit ut och skickat till dem för att få deras eventuella synpunkter. Det är uppenbart att min koncentration till inkomna handlingar innebär att jag går miste om en stor del av de informella kontakter som kan tänkas ha ägt rum. Genom att göra exempelvis flera djuplodande intervjuer hade jag kanske kunnat ge en mer heltäckande bild. Men jag är ändå övertygad om att en kartläggning av de skriftliga framställningar som inkommer till FD, FöU och dess ledamöter ger en rättvis bild om lobbyingen kring försvarsbeslutet 1996. Detta eftersom samtliga av de lokala företrädare jag varit i kontakt med menar att bland de viktigaste delarna i deras kampanjer fanns just skrivelserna och uppvaktningarna.

Efter detta inledande kapitel följer en tämligen fyllig bakgrund med anknytning till tidigare forskning inom området och en bakgrund till själva försvarsbeslutet. Militära och strategiska resonemang har endast kortfattat berörts i de fall där detta varit nödvändigt för framställningen. I det därpå följande avsnittet beskriver jag lobbyingen från respektive garnisonsort och visar på några skillnader. I det avslutande avsnittet följer en diskussion om skillnader i lobbyingen kan antas ha haft någon betydelse eller ej.

---

⁴ Jag har tagit del av alla skrivelser som Erik A Egervärn fått från dessa orter i egenskap av suppl. i FöU.

2. BAKGRUND

2.1 Den postkorporativa eran

I Sverige har korporativism varit ett begrepp som förknippats med den svenska modellen. Ett av argumenten för korporativism är att vår intresserepresentation där intresseorganisationerna deltar i myndigheternas beslut och förvaltning stärker demokratin och ger legitimitet till de beslut som myndigheterna fattar. Samtidigt har kritik riktats mot korporativismen. Många menar att det ger särintressen allt för stort inflytande och att ansvarsförhållandet blir otydligt. Under 1980-talet blev kritiken allt hårdare och kulmen nåddes vid årsskiftet 1991/92 då SAF lämnade sina platser i samtliga statliga förvaltningsstyrelser där man var representerad.⁵ Den borgerliga regeringen som tillträdde efter valet drev sedan, trots protester från oppositionen, igenom avskaffandet av intresserepresentationen vilket innebar att även de övriga intresseorganisationerna tvingades lämna sina platser i olika statliga förvaltningsstyrelser. Socialdemokraterna har efter maktskiftet 1994 uttalat att de vill återinföra intresserepresentation vid vissa myndigheter men något sådant förslag har ännu inte lagts fram.⁶

På statsvetenskapliga institutionen vid Uppsala universitet har forskningsprojektet Riksdagen och de organiserade intressena, RIO, genomförts. Detta projekt beskriver det politiska landskapet i Sverige från fackföreningsrörelsens framväxt vid 1900-talets början fram till avkorporatiseringen under 1980-talet. I *Politik som intressekamp*, tredje boken i RIO-projektet, visar Jörgen Hermansson att de politiska partierna i allt större omfattning börjat skaffa sig monopol på deltagande i beslutsprocessens beredningsskede på bekostnad av intresseorganisationerna.⁷ 1990 presenterade den statliga maktutredningen sina resultat vilka pekade på att hela det svenska samhället och styrelseskicket var under förändring. Utredningen visade bl a att kommittéväsendets roll i svensk politik minskat i betydelse och att tomrummet som lämnats i dess ställe ersatts av lobbying och opinionsbildning.⁸

Sedan 1995 pågår också forskningsprojektet Politiska institutioner och strategiskt agerande (PISA) vid Uppsala universitet. Syftet med detta projekt är att öka vår förståelse av det

---

⁵ Bjerstedt (1997), 13.

⁶ Ibid, 14.

⁷ Hermansson (1993), 475.

”levande statsskicket” dvs hur skilda politiska aktörer kan utöva inflytande i ett styrelseskick som präglas av ett komplext samspel mellan samhällets olika institutioner.⁹ Även denna forskning har visat att lobbyingen har ökat i omfattning. Joakim Vaverka visar i sitt bidrag till PISA *Demokrati i förändring - en studie av lobbying mot kommunikations-, arbetsmarknads- och jordbrukssektorerna i Sverige* att lobbyingförsöken i form av skrivelser mot trafikutskottet kraftigt ökat under de senaste decennierna. Men han poängterar också att det är den totala mängden skrivelser som ökat dvs att det är ärendemängden i sig, däribland lobbyingförsök, som har ökat.¹⁰ Detta beror i sin tur på att medborgarnas kompetens ökat. I *Medborgarnas makt*, som är en del av maktutredningen, visar Olof Peterson m.fl. att genom utbildningsnivån ökat så har medborgarnas administrativa kompetens dvs förmåga att författa skrivelser osv också ökat.¹¹ Författarna konstaterar också att den individuella opinionsbildningen, dvs skriva under protestlistor och skicka insändare osv, har ökat i omfattning samtidigt som engagemanget i de politiska partierna minskat. Allt detta innebär att vår demokrati är under förändring där medborgarna i takt med att deras politiska kompetens ökar söker sig andra vägar för att påverka beslutsfattare. Det blir, som konstaterats ovan, allt vanligare att medborgare enskilt eller genom en organisation försöker påverka beslutsfattarna genom skrivelser och/eller uppvaktningar.

Det finns tyvärr inte många undersökningar om huruvida dessa påverkansförsök har någon betydelse. Katja Marcusson genomförde i sitt bidrag till PISA, *Att uppvakta statsråd*, en studie där hon undersökte vilken betydelse aktörerna uppskattade att uppvaktningarna mot departementet egentligen hade för själva beslutsfattandet. Det visade sig att drygt hälften trodde att betydelsen var ”ganska stor” och drygt 30% att den var ”ganska liten”, endast 2,5% av aktörerna angav alternativet ”ingen betydelse alls”.¹² Från departementets sida medgavs också att en väl genomförd uppvaktning kunde ge resultat även om man ville tona ned betydelsen. Helt klart är att tiden är en avgörande faktor för hur stora chanser man har att lyckas med sina påtryckningar. Skolminister Ylva Johansson menar att ”det beror på ... om det är så att jag jobbar med en fråga som är aktuell, då har man ju så att säga sitt intrycksfönster

---

⁸ SOU 1990:44, 188.

⁹ Hermansson, Jörgen, m.fl., ”Politiska Institutioner och Strategiskt Agerande (PISA): projektansökan till riksbankens jubileumsfond”, stencil, (statsvetenskapliga institutionen i Uppsala, 1995)

¹⁰ Vaverka, (1996), 29.

¹¹ Peterson, Westholm och Blomberg, (1989), 334.

¹² Marcusson, (1996), 45.

öppet”.¹³ Det gäller alltså att veta hur det politiska systemet fungerar och välja rätt tidpunkt för agerandet. Vid försvarsbeslutet 1996 hade socialdemokraterna ett nära samarbete med centerpartiet vilket i praktiken innebar att regeringen hade majoritet i riksdagen. Vid ett sådant parlamentariskt läge har eventuella aktioner mot utskottet sämre förutsättningar att lyckas än om man istället skulle agera mot departementet. En av de politiska aktörerna förklarar:

Det är ju så att om ett beslut är förankrat och baseras på en överenskommelse mellan två partier då är så att säga loppet mer eller mindre kört när frågan når utskottet än om man istället uppvaktar departementet.¹⁴

2.2 Försvarsbeslutet 1996

Försvarspolitikerna genomgår sedan länge i Sverige en fördjupad översyn vart femte år. Det senaste försvarsbeslutet, för perioden 1997-2001, togs i två etapper. Det första beslutet fattades den 6 december 1995 genom att riksdagen antog regeringens proposition 1995/96:12 *Totalförsvaret i förnyelse - etapp 1*. Propositionen omfattade mål och uppgifter för totalförsvaret, övergripande inriktning för totalförsvarets utformning och framförallt fastställande av de ekonomiska ramarna för försvaret för den kommande 5-års perioden.¹⁵ Beslutet utgick från de radikala säkerhetspolitiska förändringar som skett i vår omvärld sedan uppdelningen i två maktblock upphört. Något militärt angreppshot ansågs ej riktas mot Sverige, men på längre sikt var den säkerhetspolitiska utvecklingen svår att förutsäga. Därför skulle det nya försvaret kännetecknas av en anpassningsförmåga, vilket innebär att försvaret skall vara flexibelt och kunna växa och minska i takt med att hotbilden förändras. Frånvaron av hotbild i kombination med det statliga budgetunderskottet gjorde att man nu ansåg sig kunna kraftigt minska försvarsutgifterna. Totalt innebar etapp 1 en besparing på 4 MDR kronor på de årliga försvarsutgifterna (dvs ca 10%). Dessa nya ekonomiska ramar kom sedan att vara utgångspunkten för försvarsbeslutets andra etapp där riksdagen skulle bestämma hur den militära grundorganisationen i fred skulle se ut. Besparingarna innebar att ett stort antal enheter skulle komma att behöva läggas ned. Tanken var att efter att riksdagen beslutat om de ekonomiska ramarna skulle försvarsmakten, genom ÖB Owe Wiktorin, få lägga sitt förslag till ny organisation. Detta förslag skulle sedan få utgöra grunden för regeringens kommande proposition.

---

¹³ Ibid, 46.

¹⁴ Intervju Thage G Peterson 98-05-19

Under januari och februari 1996 utreddes i högkvarteret (HKV) hur man skulle uppnå besparingarna men ändå bibehålla bästa möjliga försvarsmakt. Redan den 2/2-96 skickades ett pressmeddelande¹⁶ som sedan visade sig vara i det närmaste identiskt med det förslag, försvarsmaktsplan-97 (FMP-97), som ÖB gav till dåvarande försvarsminister Thage G Peterson den 4/3-96.¹⁷ Överbefälhavaren ansåg det nödvändigt att göra omfattande förändringar i försvarets fredsorganisation. Flera enheter kom att beröras men det som skapade mest diskussion och som faller inom ramarna för vad som ska avhandlas i denna uppsats var att antalet armébrigader skulle minska från 16 till 13. En armébrigad är den största utbildningsenhet försvaret har och omfattar ca 350 anställda och 1000 värnpliktiga per år. FMP-97 innebar att Hallandsbrigaden IB16 i Halmstad, Dalabrigaden NB13 i Falun och Fältjägarbrigaden NB5 i Östersund skulle läggas ned. Livgrenadjärbrigaden IB4 i Linköping ville ÖB flytta till Kvarn (35 km utanför Linköping).

När ÖB presenterat sitt förslag för försvarsministern fortsatte utredningsarbetet i försvarsdepartementet. Vid den här tiden (våren 96) hade socialdemokraterna, precis som under etapp 1, ett nära samarbete med centerpartiet. Därför skulle även den kommande propositionen, etapp 2, bli en uppgörelse mellan centerpartiets företrädare i försvarsfrågor Anders Swärd och försvarsminister Thage G Peterson. Den 12 september 1996 presenterade regeringen sin proposition 1996/97:4 *Totalförsvar i förnyelse - etapp 2* för riksdagen. Innehållet i propositionen, som blev känt redan i juli, överensstämde i många delar med ÖB:s förslag men på några väsentliga områden skilde den sig dock avsevärt. Även regeringen och centerpartiet ville minska antalet brigader från 16 till 13 men det visade sig vara helt andra orter som skulle drabbas. Istället för att lägga ned brigaden i Halmstad skulle Älvsborgsbrigaden IB15 i Borås avvecklas. Det viktigaste motivet var enligt propositionen ”de begränsade utvecklingsmöjligheterna beträffande produktion av mekaniserade förband i Borås garnison och möjligheterna att sänka kostnaderna genom att bibehålla garnisonen i Halmstad”.¹⁸ Vidare innebar uppgörelsen att istället för att lägga ned NB13 i Falun skulle Livgrenadjärbrigaden IB4 i Linköping avvecklas. Motivet var här att IB4 ensamt kvar i Linköping skulle sakna samträningssamtyg eller stordriftsfördelar dessutom innebar

---

¹⁵ Proposition 1995/96:12, 98ff.

¹⁶ Pressmeddelande från HKV 1996-02-02

¹⁷ Försvarsmaktens underlag inför 1996 års totalförsvarsbeslut – etapp 2, 1996-03-04.

¹⁸ Proposition 1996/97:4, 113.

bibehållandet av NB13 i Falun en ökning av antalet vinterutbildade förband.¹⁹ Propositionen innebar även att ÖB kördes över vad gällde avvecklingen av NB5 i Östersund, istället skulle nu Lapplandsbrigaden NB20 i Umeå läggas ned. Detta på grund av att man såg större möjligheter att ”vidmakthålla och utveckla en allsidig och rationell försvarsmaktsorganisation med såväl flyg- som arméförband” i Östersund än i Umeå²⁰. I och med att centerpartiet var med redan i utarbetandet av propositionen så kunde den sedan passera oförändrad genom försvarsutskottet och antas av riksdagen den 13/12-96.

Tabell 1. ÖB:s förslag och Riksdagens beslut.

	ÖB:s förslag	Riksdagens beslut
Falun	Lägg ned	Kvar
Halmstad	Lägg ned	Kvar
Östersund	Lägg ned	Kvar
Borås	Kvar	Lägg ned
Linköping	Flytta 35 km	Lägg ned
Umeå	Kvar	Lägg ned

Riksdagen följde alltså inte ÖB:s försvarsmaktsplan utan gjorde omfattande förändringar avseende vilka brigader som skulle läggas ned vilket var den del i försvarsbeslutet som berörde flest människor. I debatten i massmedierna efter beslutet förekom en hel del spekulationer om varför politikerna inte lyssnat på den militära expertisen. En del menade att det snarare var regionalpolitiska än försvarspolitiska skäl som hade varit avgörande. Till exempel hävdades det att en nedläggning av NB5 i Östersund skulle ha varit förödande för hela länet jämfört med en nedläggning av NB20 i Umeå och att det var därför som NB5 fick vara kvar. Vidare menade en del att de orter som ”räddats” av regeringen och centerpartiet skulle vara regioner där centerpartiet hade en stor del av sina väljare. En tredje orsak som lyftes fram i debatten var att de orter som ÖB ville avveckla skulle ha ägnat sig åt en intensiv påtryckningskampanj mot politikerna medan de övriga skulle ha känt sig lugna och ej agerat. En av representanterna för en av de senare orterna skrev också till försvarsutskottet;

---

¹⁹ Ibid, 114.

”Vi trodde att ÖB:s Försvarsmaktsplan , som föregåtts av noggranna ekonomiska kalkyler och övriga analyser avseende förbandsnedläggningar, skulle anammas av Er. Vi ägnade oss därför inte åt ‘lobbyverksamhet’ och påtryckningar, till skillnad från de förband som, av ÖB, var föreslagna till nedläggning. Med facit i hand kan vi konstatera att vi gjorde en felbedömning.”²¹
Det är denna lobbying som resten av uppsatsen ska handla om.

3 EMPIRISK UNDERSÖKNING

En nedläggning av brigaden skulle naturligtvis vara en stor motgång för alla dessa orter som vid den här tiden redan kämpade mot en omfattande arbetslöshet osv. Från dessa orter bedrevs därför intensiva kampanjer för att försöka rädda sina regementen. Dessa kampanjer skiljer sig lite mellan orterna avseende vilka som agerat , vilken strategi/argument de använt och framför allt när i tiden de agerat. Det material som skickats till FD och FöU har visat sig vara mycket påkostat. Det är framför allt de officiella kampanjerna dvs från kommuner, landsting och försvar som bestått av påkostade broschyrer, specialtryckta vykort, och till och med disketter och videofilmer. Därför tyckte jag att det skulle vara intressant att också göra en jämförelse mellan orterna avseende hur mycket pengar de anslagit till sina respektive kampanjer. Det har dock visat sig svårt att få fram jämförbara siffror eftersom man räknat lite olika, där en del bara redovisar kostnader för broschyrproduktion räknar andra även in representation och resekostnader. Jag har ändå valt att i den kommande genomgången redovisa de summor jag fått eftersom de trots allt visar på intressanta skillnader mellan orterna.

I den kommande tabellen redovisar jag det totala antalet skrivelser och uppvaktningar som skickades till FD och FöU under de två faserna. Jag har kategoriserat alla aktörer i olika grupper där gruppen ‘privatpersoner’ endast består av de som enskilt skrivit till FD/FöU, ej de som skrivit under protestlistor eller deltagit i någon form av masskick av t.ex. vykort. Vidare består gruppen ‘övriga’ av bl a hembygdsföreningar, församlingar och skolor.

---

²⁰ Ibid, 116.

Tabell 2. Tabell över totala antalet skrivelser och aktörer

	Falun	Halmstad	Östersund	Borås	Linköping	Umeå
Militären	3	4	3	3	3	13
Kommun/landsting	5	4	4	4	6	4
Landshövding	2	5	1	1		
Frivillig. org	7	7		2	2	2
Fack	2	5	1	1	1	2
Pol. partier		3				1
Privatpersoner	31	14	16	6	27	21
Näringsliv		5				
Övriga	3	2	3		2	1
Uppvaktningar	1	1	1	1	2	1
Totalt	54	50	29	18	43	45

3.1 Faluns lobbying

I Falun engagerade försvarsfrågan stora delar av befolkningen (se tab2). Av de orter jag undersökt så var Falun den ort varifrån det togs mest kontakter med FD och FöU. Att Dalabrigaden är väl förankrad bland befolkningen märks av de många brev som kom från privatpersoner och frivilliga försvarsorganisationer. I Dalarna har dessa organisationer traditionellt sett en stark ställning och med ca 40 000 medlemmar²² utgjorde de en viktig del i opinionsbildningen. I Falun bedrevs också en officiell kampanj på initiativ av länsstyrelsen i samverkan med Falu kommun och Dalabrigaden. Man hade en ekonomisk ram på 140 000 kr varav 95 000 kr användes.²³ I Falun anlätade man en professionell reklambyrå för framtagandet av vykort och broschyren ”Dalregementet en garnison för framtiden”. I kampanjen hade man en medveten taktik att först och främst lyfta fram militära saksåk speciellt knutna till sådant som försvarsministern efterlyst i den första propositionen (etapp 1). Till exempel hävdades i Dalarna att regementet både hade kompetens och förutsättningar för att utbilda internationella

²¹ Garnisonschefen i Umeå Överste Anders Kihl i *Spara Lapplandsbrigaden*, 1996-12-01.

²² ”Dalregementet – en garnison för framtiden”, broschyr från Länsstyrelsen i samverkan med Falu kommun och Dalregementet 1996-04-01.

²³ Intervju med försvarsdirektör Leif Ahlenius 1998-05-06

styrkor för fredsbefrämjande och humanitära hjälpinsatser.²⁴ Detta rimmade bra med det som beslutats under den första etappen nämligen att mer resurser skulle avsättas för utbildning av personal för internationella uppdrag.²⁵ Vidare menade man från Falun att brigaden var nödvändig för den civila räddningstjänsten. Regementets personal och materiel var en oundgänglig resurs vid översvämningar och skogsbränder osv. Detta var också något som efterlysts i den första etappen just att det militära försvaret i större omfattning skulle användas vid nationella påfrestningar i fred²⁶.

Från Falun berättade man också gärna om deras stolta historia där Dalkarlarna alltid lojalt ställt upp i försvaret av Sverige ända sedan Gustaf Wasas tid. Falun ansåg sig också ha en fördel på grund av sitt geografiska läge. Inte bara för att Dalabrigaden var det enda krigsförbandet mellan Stockholm och Sollefteå utan också för att Dalabrigaden hade möjlighet till en undandragen, och därmed säker, mobilisering och dessutom närhet till viktiga strategiska områden såsom Arlanda/Stockholm.²⁷

Under kampanjens slutskede lyftes även rent regionalpolitiska argument fram. Bland annat att ca 450 sysselsatta i Falun var direkt beroende av brigaden och att NB13 tillförde Falu kommun ca 13 miljoner kr per år i skatteintäkter.²⁸

3.2 Halmstads lobbying

Som framgår av tabell 2 engagerade denna fråga även stora delar av Halmstads befolkning. Speciellt anmärkningsvärt är att det var endast i Halmstad som näringslivet på egen hand aktivt arbetade för att rädda regementet. Exempelvis såg Företagarna i Halmstad med stor oro på ÖB:s förslag inte bara för att försvaret av västkusten nedprioriterades utan också för att man befärade att näringslivet skulle drabbas negativt.²⁹ De fackliga och frivilliga försvarsorganisationerna tycks också ha varit mer aktiva i Halmstad jämfört med övriga regioner. Bland de fackliga märks framförallt officersförbundet vid Halmstad garnison och LO-sektionen i Halmstad. Bland försvarsorganisationerna var hemvärnet i Halland mest aktivt.

---

²⁴ "Dalregementet – en garnison för framtiden".

²⁵ Proposition 1995/96:12, 100ff

²⁶ Ibid, 55ff

²⁷ "Dalregementet – en garnison för framtiden".

²⁸ Ibid.

I Halmstad bedrevs också en officiell kampanj som var ett gemensamt projekt där länsstyrelsen i Halland, landstinget Halland, Halmstads kommun och Halmstads garnison deltog. Totalt anslogs 150 000 kronor för att bekosta framtagandet av en broschyr och en ekonomisk utredning.³⁰ Man anlätade inte någon professionell reklambyrå för att göra broschyren eller för att marknadsföra Halmstad, dock hade man en projektanställd samordnare.³¹ Taktiken från Halmstads sida var att först och främst lyfta fram sina egna fördelar både militära och regionala, men även att jämföra sig med Borås. Bland annat hävdades att man i Halmstad hade lägre produktionskostnader och bättre utvecklingsmöjligheter än i Borås.³² I Halmstad menade man sig vara mycket kostnadseffektiva på grund av man inom ett geografiskt begränsat område hade flera militära förband. Denna förbandskoncentration tillsammans med ett välutvecklat samarbete gav stordriftsfördelar vilket gav argumentet ”Halmstad garnison ger mycket tillbaka för varje satsad krona”.³³ Vidare framhävde man från Halmstad sina regionala fördelar med en välutbyggd infrastruktur och god livsmiljö vilket underlättar rekryteringen av officerare³⁴. Från Halmstad sida framfördes aldrig några regionalpolitiska ”snyftskäl” dvs att en eventuell nedläggning skulle leda till än större arbetslöshet osv.

3.3 Östersunds lobbying

Östersund skiljer sig lite från övriga orter eftersom det därifrån togs färre kontakter med FD och FöU. Frivilliga försvarsorganisationer och politiska partier verkar inte alls ha engagerat sig i denna fråga på samma sätt som till exempel i Falun och Halmstad. Även i Östersund bedrevs dock en gemensam kampanj från länsstyrelse, kommuner och garnison. Denna startades redan under 1995³⁵ men intensifierades efter att ÖB kommit med sitt förslag. Bland annat tillsattes en arbetsgrupp den 11/3-96 med det fantasifulla namnet ”Arbetsgruppen 11 mars”. Denna grupp var ett forum för informationsutbyte mellan kommun, landsting, länsstyrelse, näringsliv och fackliga organisationer alla med det gemensamma målet att försöka rädda garnisonen i Östersund.³⁶ I Östersund anlätades ingen professionell reklambyrå för att hjälpa till med

---

²⁹ Brev från företagarna i Halland, 1996-05-08.

³⁰ Intervju med kommunstyrelsens ordf. Gun Yström, 1998-05-06.

³¹ Intervju med samordningschef Övlt. Sten-Erik Karlsson IB 16, 1998-05-06.

³² ”Halmstad garnison – underlag till FöU med anledning av försvarspropositionen hösten 1996”, broschyr, 1996-10-31.

³³ ”Halmstad garnison – värd att bevara”, 2. (Broschyr från Halmstad)

³⁴ Ibid, 10.

³⁵ Intervju med dåvarande kommundirektör Uno Svaleryd 1998-05-06.

³⁶ ”Varför Därför - ett nyhetsbrev om vad som händer i försvarsfrågan”, juli 1996.

marknadsföringen och totalt med broschyrkostnader och representation kostade kampanjen ca 150 000kr.³⁷ Taktiken från Östersunds sida var att i första hand redovisa militära och ekonomiska sakargument men även regionalpolitiska. Man jämförde sig också gärna med Umeå ”eftersom Umeå är ett alternativ för försvaret i Norrland. Dessutom är Umeå en expanderande ort i motsats till Östersund och Jämtland.”³⁸ Från Östersund hävdades att ÖB:s besparingsberäkningar var felaktiga, man visade från Östersund på en större besparing om man istället lade ner NB20 i Umeå och behöll NB5.³⁹ Vidare menades i Östersund att man hade mycket goda utbildningsmöjligheter. På grund av garnisonens allsidighet kunde samövning av samtliga i brigadsystemet ingående funktioner genomföras utan geografiska förflyttningar.⁴⁰ Dessutom ansåg man sig i Östersund ha de bästa utvecklingsmöjligheterna avseende övningsfält för utbildning av mekaniserade förband. Regionalpolitiskt argumenterade man utifrån hur hårt en eventuell nedläggning skulle slå mot länet. Försvaret var en sk. primärnäring i Östersund där var 1/6 sysselsatt direkt eller indirekt var beroende av den militära verksamheten. Östersund var redan hårt drabbat på grund av att flera statliga verk, bolag och myndigheter flyttat hela eller delar av sin verksamhet från Östersund till orter utanför länet. Militären var den enda sysselsättningsmässigt starka kvarvarande statliga lokaliseringen i länet.⁴¹

3.4 Borås lobbying

Som framgår av tabell 2 är Borås den ort som mest skiljer sig från de övriga. Från Boråsregionen togs det nämligen minst formella kontakter med FD och FöU. Till exempel bara en tredjedel jämfört med Halmstad. Det är framförallt privatpersonerna som varit mer passiva i Borås än i de övriga regionerna. Det drevs heller ingen samordnad kampanj från kommun, länsstyrelse och militären. Ett visst samarbete förekom dock bland annat trycktes det upp en broschyr till en kostnad av ca 30 000 kr⁴² men förutom den och en gemensam uppvaktning i försvarsutskottet den 16/10-1996⁴³ förekom inga gemensamma aktioner. I Borås anlätades

---

³⁷ Intervju med Uno Svaleryd.

³⁸ ”Varför Därför – ett nyhetsbrev om vad som händer i försvarsfrågan”, juli 1996.

³⁹ ”Besparingar i Umeå och Östersund – en jämförelse”, skrivelse från kommunstyrelsen Östersund, 1996-07-10.

⁴⁰ Skrivelse från NB 5, 1996-04-15.

⁴¹ Skrivelse från kommundirektör Uno Svaleryd, 1996-02-19.

⁴² Intervju kommunstyrelsens ordf. Roland Andersson, 1998-05-08

⁴³ Försvarsutskottets protokoll 1996/97:10.

heller ingen professionell hjälp för marknadsföringen eller framtagandet av broschyrer.⁴⁴ Både politiker och militärer från Borås gjorde ofta jämförelser med Halmstad i sin argumentering. Från kommunen menade man att Borås regionalpolitiskt sett var i större behov av garnisonen än Halmstad. Det hävdades också från Borås att Halmstads planerade övningsfält, Wapnöfältet, var ett kulturellt riksintresse som var skyddat av fornminneslagen. Dessutom menade man att Halmstads kommuns förfarande var olagligt dvs att först köpa marken för 70-100 miljoner kronor och sedan låna ut det till försvaret kostnadsfritt.⁴⁵ Från militärens sida menade man att Borås operativt sett låg bättre till än Halmstad. Övningar hade nämligen visat att den gynnsammaste framryckningsvägen för ett eventuellt återtagande av Göteborg var rakt österifrån dvs från Borås. Vidare menade man att försvarsdepartementet försetts med felaktiga ekonomiska uppgifter. Det var i själva verket billigare att behålla utbildningen i Borås än i Halmstad.⁴⁶ Sist men inte minst poängterade man från Borås att politikerna borde lyssna på den militära expertisen, ÖB ville ju lägga ned i Halmstad men bedriva fortsatt utbildning i Borås!⁴⁷

3.5 Linköpings lobbying

Linköpings kampanj kom att ändra karaktär under de två faserna. Inledningsvis försökte man övertyga politikerna om att inte följa ÖB:s förslag, dvs att flytta IB4 till Kvarn 35 km utanför Linköping, helt enkelt för att det skulle bli för dyrt. Linköpings kommun gav nämligen nationalekonomiska institutionen vid Linköpings universitet uppgift att göra en oberoende granskning av kostnaderna för en flyttning av verksamheten från Linköpings garnison till Kvarn. Utredningen visade att en flyttning skulle medföra vissa besparingar vad gällde den civila personalen men den skulle även innebära omfattande kostnader såsom direkta flyttningskostnader, kostnader för pendling samt investeringskostnader för försvarsmakten och för de berörda kommunerna. Från Linköping menade man att detta bara kunde tolkas på ett sätt nämligen ”att från ekonomisk synvinkel framstår ett bibehållande av den neddragna verksamheten i Linköping vara klart att föredra framför en flyttning till Kvarn”.⁴⁸

---

⁴⁴ Intervju med planeringschef Jörgen Rylander, Borås kommun, 1998-05-11.

⁴⁵ ”Allt talar för I 15/IB 15 !”, Broschyr från Borås kommun, 1996-11-05.

⁴⁶ Försvarsområdes chef Öv1. Matts Liljegrens föredragning i FöU, 1996-10-16.

⁴⁷ ”Västsverige behöver I 15/IB 15!”, gemensam broschyr från länsstyrelsen Älvsborgs län, Borås kommun m.fl. 1996-10-16.

⁴⁸ ”Linköpings garnison”, utredning av fil dr Jan Lindvall, ekonomiska institutionen, Linköpings universitet, 1996-06-28.

Det är möjligt att man inom centerpartiet och socialdemokraterna tog till sig av denna utredning för i deras uppgörelse frångick man ju ÖB:s förslag. Istället för att göra denna kostsamma flytt av IB4 ville de ju avveckla brigaden. I och med att detta förslag, som naturligtvis var ännu sämre för Linköpingsregionen, blev känt gick deras kampanj in i en mer intensiv fas. Bland annat drevs ett gemensamt projekt mellan kommun och garnison som ”fick kosta vad det kosta ville”⁴⁹ Det anlätades professionell hjälp för framtagandet av broschyrer och vykort vilket totalt kostade ca 300 000 kr.⁵⁰ Bland argumenten för att bevara IB4 fanns att Linköping var Sveriges fjärde största region där tillförseln av värnpliktiga kunde ske med närrekrytering vilket innebar minskade resekostnader. Dessutom fanns redan nyligen gjorda investeringar för totalt ca 170 miljoner kr i området. Från Linköping menade man också att politikerna måste skilja på försvarspolitik och regional arbetsmarknadspolitik fast i samma skrivelse poängteras dock att en nedläggning av garnisonen skulle leda till att ca 2000 blev arbetslösa.⁵¹ Vidare framhöll man de fördelar som uppstått genom det nära samarbetet mellan garnisonen och universitetet och universitetssjukhuset bland annat i krigskirurgi och annan katastrofmedicin.⁵² Det gjordes från Linköping nästan inga jämförelser med andra förband (sånär som på en jämförelse med Falun där man från Linköping tyckte sig ha bättre/närmare tillgång till skjutfält⁵³) vilket var en medveten taktik eftersom man bara ville lyfta fram sina egna fördelar både militära och civila.⁵⁴

3.6 Umeås lobbying

I Umeå agerade också flera olika grupper för att rädda Lapplandsbrigaden NB20. På en punkt skiljer sig dock Umeå markant från de övriga orterna nämligen hur aktiv militären varit för att rädda regementet. Naturligtvis arbetades det för fullt på alla berörda regementen men vad gäller att genom formella skrivelser ta kontakt med politikerna på riksplanet så var Umeå, främst genom garnisonschefen Överste1 Anders Kihl, betydligt mer aktiv än motsvarande militära chefer från de övriga orterna. (Tab. 2.) I Umeå var det även många privatpersoner

---

⁴⁹ Intervju med kommunalråd Lars-Erik Jonsson, 1996-05-06.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ ”Linköpings garnison”, skrivelse från major Bertil Schoug m.fl. Livgrenadjärregementet I 4/Fo41, 1996-11-01.

⁵² ”Totalförsvarsplattform”, broschyr från kommuner i Östergötland tillsammans med Landstinget och Länsstyrelsen i Östergötland, 1996-10-01.

⁵³ ”Linköpings garnison”, skrivelse från major Bertil Schoug m.fl. Livgrenadjärregementet I 4/Fo41, 1996-11-01.

⁵⁴ Intervju med försvarsdirektör Thomas Kihlkrans, Linköping, 1998-05-08.

som agerade för att rädda brigaden. Precis som i Falun och Linköping hade man i Umeå specialtryckta vykort (julkort) som delades ut för att sedan skickas till politikerna, vilket kan vara förklaringen till att gruppen privatpersoner var mest aktiv i just dessa tre orter.

I Umeå bedrevs i ett senare skede också en gemensam kampanj mellan kommunen och garnisonen, landshövdingen/länsstyrelsen deltog ej. Taktiken var att först och främst argumentera utifrån militära och strategiska sakskäl som talade för Umeå men senare under kampanjen gjordes också jämförelser med Östersund.⁵⁵ Bland annat hävdade man från Umeå att de genom sin närhet till övningsfält hade de bästa utbildningsmöjligheterna för mekaniserade förband.⁵⁶ Operativt sett menade man från Umeå också att NB20 låg bättre till än NB5 i Östersund. NB5 hade längre avstånd till gränzonen (mot öst) och behövde dessutom passera fler älvar än NB20 för att nå dit.⁵⁷ Geografiska skäl talade också för Umeå. En eventuell nedläggning av NB20 skulle nämligen innebära att endast en brigad skulle komma att utbildas norr om Sveriges mittpunkt (Mekb19 Boden). Dessutom skulle Sveriges största försvarsområde, Västerbottens, bli det enda försvarsområde som inte hade någon förbandsproduktion i fred.⁵⁸

Ekonomiska fakta talade också för Umeå, enligt deras uppfattning skulle en eventuell nedläggning av NB20 med största sannolikhet innebära att även arméns utbildning av officerare vid Stridsskola Nord (SSN) i Umeå skulle tvingas flytta. En flyttning av stridsskolan från Umeå till exempelvis Östersund beräknades kosta ca 100 milj kr i form av nya investeringar som redan var gjorda i Umeå.⁵⁹

Civilt sett fanns också fakta som talade för Umeå. Rekryteringskraften och förmågan att behålla personal vid garnisonen var mycket god. Umeå, som menades vara en attraktiv ort, bidrog starkt till att huvuddelen av personalen valt att flytta dit med sina familjer vilket i sin tur medfört att rese- och traktamentskostnaderna var låga. Stadens ungdomliga karaktär med många studenter innebar att även de värnpliktiga gavs en bra fritidsmiljö.⁶⁰ Från Umeås sida

---

⁵⁵ Intervju med försvarsdirektör Sture Löfgren, Umeå, 1998-05-08.

⁵⁶ "Försvarsbeslut 96", skrivelse från Öv1Anders Kihl, 1996-11-13.

⁵⁷ "Laplandsbrigaden i Umeå", skrivelse från Öv Björn Widmark, 1996-09-10.

⁵⁸ "Spara Laplandsbrigaden", broschyr från Umeå kommun i samverkan med Umeå garnison, 1996-10-17.

⁵⁹ "Försvarsbeslut 96", 1996-11-13.

⁶⁰ "Umeå garnison", skrivelse från Umeå garnison, 1996-10-15.

framfördes aldrig några regionalpolitiska argument mer än att man påpekade att garnisonen var det sjunde största företaget i Umeå och bidrog med 38 milj skattekrönor till kommunen.⁶¹

3.7 När skedde lobbyingen?

Som vi sett ovan finns det inga större skillnader mellan orterna i kvantitet, möjligen att Borås var mer passiva än de andra, men däremot skiljer det sig lite mellan orterna avseende vilka som agerat och vilka argument man använt sig av. Alla orterna har också uppvaktat politikerna genom att skicka delegationer till FD och/eller FöU. Även ekonomiskt skiljer det sig lite mellan orterna. Fast siffrorna inte riktigt är jämförbara med varandra kan vi i alla fall konstatera att kostnaden för broschyrproduktion var ca 10 gånger högre i Linköping än i Borås! Den största och mest betydelsefulla skillnaden mellan orterna är dock *när* och *mot vad* man rikta sina påtryckningar. I tabell 3 framgår det hur denna fördelning ser ut mellan orterna. Fas 1, dvs den period då jag mäter lobbyingen mot FD, är indelat i två perioder där den första utgör tiden innan propositionen var klar och den andra tiden efter att innehållet blivit känt men propositionen ej lämnat departementet.

Tabell 3. Tabell över inkomna skrivelser till FD och FöU

	Fas 1 Lobbying mot FD 2/2-31/7-96 1/8-12/9-96				Fas 2 Lobbying mot FöU 12/9-13/12-96		Totalt	
Falun	48	89%	6	11%	0	0%	54	100%
Halmstad	45	90%	0	0%	5	10%	50	100%
Östersund	26	90%	1	3%	2	7%	29	100%
Borås	4	22%	4	22%	10	56%	18	100%
Linköping	7	16%	16	37%	20	47%	43	100%
Umeå	1	2%	17	38%	27	60%	45	100%

⁶¹ Ibid.

Som framgår ovan riktades cirka 90% av alla lobby försök från Falun, Halmstad och Östersund mot försvarsdepartementet under tiden som propositionen utarbetades. Cirka 80% av alla aktioner från Borås och Linköping kom mot departementet och utskottet först efter det att propositionen var klar. 98% av aktionerna från Umeå regionen kom också efter att propositionen var klar. Detta är naturligtvis inte helt överraskande. Falun, Halmstad och Östersund var de som inledningsvis kände sig mest hotade eftersom det var där som ÖB ville lägga ned brigader. De övriga tre kände sig säkra och trodde att ÖB:s förslag skulle gälla (se citat sid 10). När sedan regeringen och centerpartiet presenterade sitt förslag blev förhållandet det omvända. Nu kunde Falun, Halmstad och Östersund minska sina aktioner istället var det nu de andra tre som intensivt agerade främst mot försvarsutskottet.

Bland annat i Umeå har det riktats kritik mot den militära och politiska ledningen just för att skulle ha varit allt för passiva under våren 1996 när socialdemokraterna och centerpartiet arbetade fram sitt gemensamma förslag. Sture Löfgren försvarsdirektör i Umeå medger att ”kritiken är korrekt men orättvis eftersom det inte fanns någon anledning till oro”⁶²

Både Thage G Peterson och Anders Swärd håller med om dessa skillnader i intensitet mellan orterna. Thage G Peterson medger också att Borås, Linköping och Umeå agerade sent ”för de trodde jag skulle följa ÖB:s förslag”⁶³ En annan konsekvens av att Falun, Halmstad och Östersund hade mer tid till förfogande var att deras officiella kampanjer blev bättre samordnade. I dessa tre orter förekom betydligt mer samarbete mellan kommun, näringsliv, länsstyrelse och militären än i Borås, Linköping och Umeå.

---

⁶² Sture Löfgren

⁶³ Thage G Peterson

4. LOBBYINGENS BETYDELSE

Det är naturligtvis svårt att avgöra huruvida lobbyverksamheten kring försvarsbeslutet hade någon betydelse. Det finns många andra faktorer som kan ha varit mer betydelsefulla för politikernas beslut att frångå ÖB:s förslag än just lobbyingen. Om man ser själva beslutet, att lägga ned vissa förband och behålla andra, som en *beroende variabel* så kan man tänka sig en rad *oberoende variabler* som kan ha påverkat denna beroende variabel. Lobbyverksamheten är en av dessa oberoende variabler men för att kunna bestämma betydelsen av den måste vi också titta på några andra tänkbara oberoende variabler.

Enligt socialdemokraterna och centerpartiet var det enbart militära och ekonomiska sakskaäl som gjorde att de frångick överbefälhavarens förslag.⁶⁴ Tyvärr besitter inte jag den kompetens som krävs för att mer ingående studera dessa 'sakskaäl' för att sedan kunna avgöra om de är hållbara. Många experter både militärer och politiker, inte bara från Borås, Linköping och Umeå utan även mer neutrala, menar dock att dessa sakskaäl bara var vackra ord för att dölja politikernas egentliga motiv. Till exempel hävdade förre arméchefen Åke Sagréén att "politikerna överskattade sin militära kompetens"⁶⁵ Partiförande Alf Svensson riktade också hård kritik mot regeringen och centerpartiet. Han menade att politiker visst kan ändra i myndigheters förslag, i detta fall ÖB:s, men då måste de också kunna leverera godtagbara skäl. I det här fallet var dessa sk. militära och ekonomiska sakskaäl ej hållbara.⁶⁶ Även överste 1 P-A Ringh menade att centerpartiets och socialdemokraternas kohandel om vilka brigader som skulle läggas ned "nödtorftigt sökts motiveras av nitiska tjänstemän så att besluten kan rättfärdigas som försvarspolitiskt underbyggda"⁶⁷

I en tidigare studie av ett försvarsbeslut visar Hans Wieslander att politiska beslut ofta motiveras formellt och sakligt dvs med så rationella skäl som möjligt. Ofta är dock dessa motiv endast där som kamouflage för de reella motiven som till exempel för att dölja att ett beslut fattats för att tillgodose lokala intressen.⁶⁸ Vid försvarsbeslutet 1996 menade flera att det egentliga motivet till att regeringen och centerpartiet frångick ÖB:s förslag var att de även tog

---

⁶⁴ Proposition 1996/97:4, 108ff.

⁶⁵ Borås Tidning, 1996-10-05.

⁶⁶ Borås Tidning, 1996-09-27.

⁶⁷ Östgöta Correspondenten, 1996-10-08.

⁶⁸ Wieslander, (1966), 285.

hänsyn till regionalpolitiken.⁶⁹ Regionalpolitik blir alltså en tredje tänkbar oberoende variabel. En fjärde oberoende variabel till beslutet skulle kunna vara, som flera menade⁷⁰, att det var de orter där centerpartiet hade många väljare som blev räddade. Det vill säga att utseendet på Sveriges försvar kom att bero på var centerpartiet hade sina starkaste fästen.

4.1 Regionalpolitik och centerfästen

1971 och 1973 beslutade riksdagen att utlokalisera närmare 50 st centrala myndigheter från Stockholm till 14 medelstora städer. Barry Holmström gjorde i sin uppsats *"Ord och handling. En analys av statsförvaltningens omlokalisering som regionalpolitisk metod"* en analys efter vilka principer dessa utlokaliseringar skedde. Det visade sig att det huvudsakliga syftet med utlokaliseringarna var att bidra till den regionala arbetsmarknadens differentiering. Principen för val av orter var därför att "välja de orter som har arbetslöshetsproblem, men framför allt sådana som genom utlokalisering får en mindre ensidig arbetsmarknad."⁷¹

För att kunna få en uppfattning om det även vid försvarsbeslutet 1996 var regionalpolitiska hänsynstaganden som avgjorde vilka orter som fick behålla regementet har jag försökt klassificera dem som regionalpolitiska stödområden eller ej. För att kunna göra detta har jag valt att se på tre områden nämligen arbetslöshet (maj 1996), befolkningsutveckling (1995) och statsbidrag/invånare (1995). För att kunna avgöra om en ort ska kunna betecknas som "centerfäste" eller ej har jag valt att helt enkelt studera partiets %-andel i riksdagsvalet 1994.

---

⁶⁹ Se t.ex. Öv1 Per-Arne Ringh i Östgöta Correspondenten, 1996-10-08.

⁷⁰ Se t.ex. förre Överbefälhavaren General Bengt Gustafsson i UNT, 1996-10-25.

⁷¹ Hadenius, Henning och Holmström, (1984), 98.

Tabell 4. Tabell över två andra oberoende variabler.

	Centerfäste	Regionalpolitik		
	C-partiets %-andel i RD-valet 1994.	Arbetslöshet % maj-96.	Befolknings- förändring 1995 i %.	Statsbidrag/ invånare 1995 i kr.
Falun	10,1	9,0	-0,4	5071
Halmstad	12,6	8,0	+0,5	4520
Östersund	15,0	10,4	-0,5	5347
Borås	10,8	8,9	-0,3	4706
Linköping	7,7	8,8	+0,2	3228
Umeå	9,4	8,3	+0,3	4641
Hela riket	7,7	8,6		

Källor: SCB, AMS statistik maj 1996, SCB befolkningsstatistik 1995 och SCB årsbok för Sveriges kommuner 1996.

Enligt min mening är det tre orter som då skulle kunna kallas för regionalpolitiska stödområden nämligen Falun, Östersund och Borås. Dessa orter hade högst arbetslöshet, negativ befolkningsutveckling och mest statsbidrag/invånare. De övriga orterna hade visserligen också hög arbetslöshet men skiljer sig ändå från de förstnämnda. Variabeln centerfäste är inte lika entydig. Halmstad och Östersund kan nog med rätta kallas för centerfästen men skillnaden mellan t.ex. Halmstad och Borås är dock ganska liten.

4.2 Vad var avgörande?

Tabell 5. Tabell över oberoende variabler inklusive lobbying och utfall.

	ÖB-förslag	C-fäste	Regional-politiskt stödområde	Lobbade mot FD innan propositionen presenterats	Lobbade mot FöU efter att propositionen presenterats	Regeringens proposition=Riksdagens beslut.
Falun	Lägg ned	Nej	Ja	JA	NEJ	Kvar
Halmstad	Lägg ned	Ja	Nej	JA	NEJ	Kvar
Östersund	Lägg ned	Ja	Ja	JA	NEJ	Kvar
Borås	Kvar	Nej	Ja	NEJ	JA	Lägg ned
Linköping	Flytta 35km	Nej	Nej	NEJ	JA	Lägg ned
Umeå	Kvar	Nej	Nej	NEJ	JA	Lägg ned

Att vara ett sk. centerfäste var naturligtvis ingen nackdel vid det här beslutet. Jag tror dock att många har övervärderat betydelsen. Den variabeln förklarar i alla fall inte varför till exempel Falun blev räddade men inte Borås som ju i så fall var ett starkare centerområde. Att det enbart skulle ha varit regionalpolitik som avgjorde vilka regementen som blev kvar tror jag inte heller på. Valet mellan Borås och Halmstad borde i så fall ha blivit Borås. Kanske var det så att regionalpolitik var det som gjorde att man valde Falun framför Linköping och Östersund framför Umeå men att i valet mellan Borås och Halmstad fick Borås stå tillbaka för att centern var rädda om sina väljare i Halland, men som vi sett är ju centerpartiet nästan lika starka i Borås. Det enda tydliga samband som går att utläsa ur tabell 5 är det mellan vilka orter som blev räddade och när de agerat. Vi vet att alla sex orter bedrivit intensiva kampanjer men de tre som fick behålla sina regementen var de som var ute i god tid och lobbade mot departementet innan propositionen var klar. Detta stämmer också väl överrens med det som antydde i kapitel 2.1 nämligen att påtryckningar har större förutsättningar att lyckas om de sker i rätt tid. (citrat sid 7) Det verkar alltså som om lobbyingen var en viktig del, kanske till och med avgörande för utfallet av försvarsbeslutet 1996.

Många av de lokala företrädarna tillskriver lobbyverksamheten en stor betydelse. Gun Yström kommunstyrelsens ordförande i Halmstad menar att deras kampanj var nödvändig. Det fanns enligt henne ett behov av att föra fram deras synpunkter och argument till försvarsdepartementet där de sedan gav resultat.⁷² Överstelöjtnant Sten-Erik Karlsson, samordningschef IB16, menar till och med att lobbyingen var helt avgörande för beslutet eftersom politiker och tjänstemän på försvarsdepartementet och i riksdagen inte kände till Halmstads starka sidor.⁷³ Även från Falun och Östersund menar man att lobbyingen var betydelsefull. Till exempel hävdar dåvarande kommundirektören i Östersund Uno Svaleryd att beslutet inte skulle ha blivit detsamma om de inte agerat.⁷⁴ Dåvarande länsrådet i Östersund Bo Sjöstedt menar också att Östersunds kampanj var nödvändig för att bland annat lyfta fram viktiga sakskäl som talade för Östersund men som missats av ÖB med flera.⁷⁵ Risken finns naturligtvis att man lokalt övervärderar sin insats, kanske för att rättfärdiga all den tid och de pengar man satsat på kampanjerna.

Från den förlorande sidan, Borås Linköping och Umeå, tycker man naturligtvis att deras kampanjer var betydelselösa på grund av att de var för sent ute. Överstelöjtnant Anders Bågmark, stabschef IB15 Borås, menar att lobbyingen från Borås inte gav någon effekt eftersom beslutet togs redan under sommaren 1996 innan man i Borås ens riktigt insett att man var i farozonen och att de därmed också dömdes ohörda.⁷⁶ Försvarsdirektör Sture Löfgren Umeå hävdar att beslutet skulle ha blivit annorlunda om Umeå funnits med tidigare i diskussionen. Man kände sig helt enkelt för säkra och agerade därför inte heller mot politikerna förrän det var för sent.⁷⁷

Thage G Peterson och Anders Swärd tonar ned påtryckningarnas betydelse för beslutet. Båda medger dock att de naturligtvis lyssnade och tog till sig av de argument som fördes fram. Till exempel svarade Anders Swärd på min fråga om han tog intryck av det material han fick att ”ja men det är ju självklart att man gör det och det gjordes ju också förändringar i förhållande till ÖB:s förslag vilket också är svar på den frågan.”⁷⁸ Även Thage G Peterson påpekar att det

---

⁷² Gun Yström.

⁷³ Sten-Erik Karlsson.

⁷⁴ Uno Svaleryd.

⁷⁵ Bo Sjöstedt.

⁷⁶ Intervju med stabschef IB 15 Övlt. Anders Bågmark, 1998-05-06.

⁷⁷ Sture Löfgren.

⁷⁸ Intervju med Anders Swärd, 1998-05-07.

visst fördes fram argument från Falun, Halmstad och Östersund som vägdes in i beslutet. Han betonar dock samtidigt ”att ingen ort kom i ett sämre läge även om det inte fanns någon uppvaktning från den orten.”⁷⁹ Försvarsbeslutet 1996 skulle enligt honom inte heller ha blivit annorlunda även om orterna agerat på ett annat sätt. Anders Swärd menar också att man lokalt övervärderat lobbyings betydelse (t.ex. i Östersund och Halmstad). I ett så här stort och viktigt beslut lyssnar man, enligt Swärd, inte bara på de som är bäst på att argumentera och låter därefter den som är bäst på lobbying att vinna. Utan bakom beslutet ligger framför allt ett gediget utredningsarbete av en kunnig personal på försvarsdepartementet. Lobbyingen bör istället ses som ett komplement och en viktig del i en aktiv demokrati.⁸⁰

4.3 Lobbyingen som bakomliggande variabel

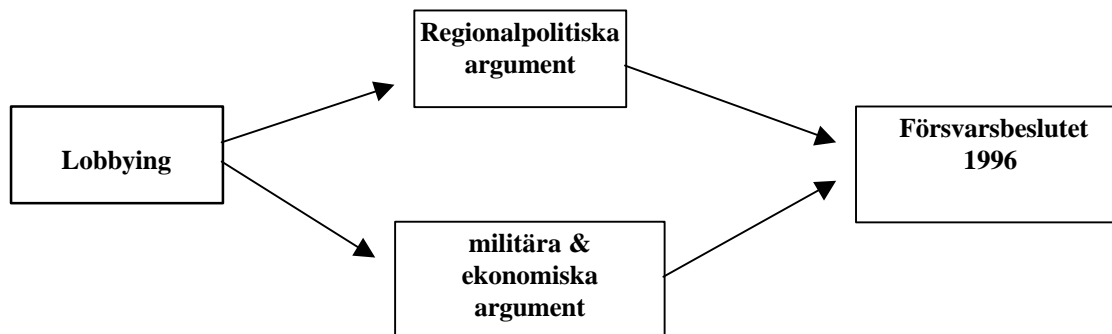
Den bästa förklaringen för att förstå lobbyings betydelse vid försvarsbeslutet 1996 är kanske att istället se den som en bakomliggande variabel. Lobbyingen i sig hade kanske ingen direkt påverkan på beslutet men indirekt kan den ändå ha varit avgörande. Genom att i god tid göra personliga uppvaktningar och skicka skrivelser mot främst försvarsdepartementet kunde Falun, Halmstad och Östersund föra fram militära och ekonomiska argument för att just deras regemente borde bevaras. Ibland kryddades dessa kampanjer även med regionalpolitiska argument. Dessa argument, främst de militära och ekonomiska, behandlades därefter i försvarsdepartementet och resulterade i regeringens och centerpartiets gemensamma förslag. När en proposition väl är presenterad och dessutom stöds av en majoritet i riksdagen krävs det naturligtvis mycket för att det sedan ska ske några ändringar i den. Detta gäller speciellt för försvarsbeslutet 1996 eftersom det var så sammansatt vilket innebar att om man ändrade en del i beslutet så tvingade det i sin tur fram andra ändringar som en slags dominoeffekt.

---

⁷⁹ Thage G Peterson

⁸⁰ Anders Swärd.

Figur 2. Lobbyingen som bakomliggande variabel.

Det samband mellan lobbyingen och utfallet av beslutet som jag visat på tror jag är verkligt. Jag är nämligen helt övertygad om att 1996 års försvarsbeslut inte skulle ha blivit det samma om man inte agerat från Falun, Halmstad och Östersund. Detta tycker jag också styrks av uttalanden, inte bara från lokala företrädare, utan också från Thage G Peterson och Anders Swärd som båda medger att det visst fördes fram argument från dessa orter som sedan vägdes in i beslutet.

5. SAMMANFATTNING

Inför hotet om att mista sitt regemente tvingades alla de undersökta orterna bedriva intensiva kampanjer för att försöka påverka politikerna och få ett så gynnsamt beslut som möjligt. Alla dessa kampanjer påminner om varandra där de i stort sett använt sig av liknande aktörer och argument. Den stora och enligt min mening avgörande skillnaden är när de agerat. De tre orter som blev räddade agerade intensivt mot försvarsdepartementet innan propositionen var färdig. Hade inte dessa orter agerat och visat på sina militära och ekonomiska fördelar hade de enligt min mening inte haft något brigadproducerande förband idag. De övriga tre orterna reagerade för sent och tvingades att agera mot försvarsutskottet, eftersom ärendet nått dit, vilket inte gav något resultat eftersom regeringen redan hade majoritet då centerpartiet var med och utarbetade propositionen.

Avslutningsvis kan man också undra om statliga verk ska ägna sig åt lobbying finansierat med skattemedel? Är det rätt att t.ex. militära myndigheter istället för att utbilda soldater, köpa kulor och krut ägnar tid och pengar till att försöka påverka försvarsministern m.fl. Problemet för många av de lokala militära cheferna är att de dels förväntas vara lojala mot deras högste chef, ÖB och ej angripa honom samtidigt som de naturligtvis också ska vara lojala mot sina anställda och regionen och försöka rädda regementet från nedläggning. Förra överbefälhavaren Bengt Gustafsson tyckte att det i 1996 års försvarsbeslut var beklämmande att i tidningar behöva läsa lokala militära chefers angrepp på ÖB. Han föreslog också att i fortsättningen bör man precis som på 70-talet lösa fredsorganisationsfrågan genom en parlamentarisk utredning med militära experter från försvarsmakten.⁸¹

---

⁸¹ UNT, 1996-10-25.

REFERENSER

Otryckta källor

Intervjuer

Peterson, Thage G, samordningsminister, 1998-05-19.

Swärd, Anders, riksdagsman ledamot försvarsutskottet, 1998-05-07.

Telefonintervjuer

Ahlenius, Leif, försvarsdirektör, Falun, 1998-05-06.

Andersson, Roland, kommunalråd, Borås, 1998-05-08.

Bågmark, Anders, Stabschef IB15, Borås, 1998-05-06.

Edvinsson, Sven-Olov, oppositionsråd, Umeå, 1998-05-08.

Jehrlander, Ulf, försvarsdirektör, Halmstad, 1998-05-06.

Johnsson, Lars-Erik, kommunalråd, Linköping, 1998-05-06.

Karlsson, Sten-Erik, samordningschef IB16, Halmstad, 1998-05-06.

Kihlkrans, Thomas, försvarsdirektör, Linköping, 1998-05-08.

Löfgren, Sture, försvarsdirektör, Umeå, 1998-05-08.

Rylander, Jörgen, planeringschef, Borås, 1998-05-11.

Sjöstedt, Bo, f.d. länsråd, Östersund, 1998-05-06.

Svaleryd, Uno, länsråd, Östersund, 1998-05-06.

Yström, Gun, kommunalråd, Halmstad, 1998-05-06.

Tryckta källor

Offentligt tryck

Regeringens proposition 1995/96:12. *Totalförsvaret i förnyelse.*

Regeringens proposition 1996/97:4. *Totalförsvaret i förnyelse etapp 2.*

SOU 1990:44. *Demokrati och makt i Sverige.*

Tidningsartiklar

Gustafsson, Bengt. "Andens beredskap". *Uppsala Nya Tidning*. 1996-10-25.

Ringh, Per-Arne. "Ett militärt vakuum". *Östgöta Correspondenten* 1996-10-08.

Borås Tidning. 1996-09-27 & 1996-10-05.

Övrigt

Försvarsutskottets protokoll 1996/97:10.

Brev från företagarna i Halland, 1996-05-08.

Försvarsmaktens underlag inför 1996 års totalförsvarsbeslut – 1996-03-04.

Pressmeddelande från högkvarteret 1996-02-02.

Skrivelse från dåvarande kommundirektör Uno Svaleryd, Östersund, 1996-02-19.

Skrivelse från NB5, 1996-04-15.

"Allt talar för I15/IB15!", broschyr från Borås kommun 1996-11-05.

"Besparingar i Umeå och Östersund – en jämförelse," 1996-07-10.

"Dalregementet – en garnison för framtiden", broschyr från länsstyrelsen i samverkan med Falu kommun och Dalregementet, 1996-04-01.

"Försvarsbeslut 96", skrivelse från Öv1 Anders Kihl, 1996-11-13.

"Halmstad garnison – underlag till FöU med anledning av försvarsproposition hösten 1996", broschyr, 1996-10-31.

"Halmstad garnison – värd att bevara" Broschyr från Halmstad, 1996-03-30.

"Lapplandsbrigaden i Umeå". skrivelse från Öv Björn Widmark, 1996-09-10.

"Linköpings garnison", utredning av fil dr Jan Lindvall, ekonomiska institutionen, Linköpings universitet, 1996-06-28.

"Linköpings garnison", skrivelse från major Bertil Schoug m.fl. Livgrenadjärregementet I4/Fo41, 1996-11-01.

"Spara Lapplandsbrigaden", broschyr från Umeå kommun i samverkan med Umeå garnison, 1996-10-17.

"Spara Lapplandsbrigaden" skrivelse från Umeå garnison 1996-12-01.

"Totalförsvarsplattform", broschyr från kommuner i Östergötland tillsammans med landstinget och länsstyrelsen i Östergötland, 1996-10-01.

"Umeå garnison", skrivelse från Umeå garnison, 1996-10-15.

"Varför Därför – ett nyhetsbrev om vad som händer i försvarsfrågan" juli 1996.

"Västssverige behöver I15/IB15 !", gemensam broschyr från länsstyrelsen Älvsborgs län, Borås kommun m.fl. 1996-10-16.

Litteratur

Bjerstedt, Staffan. (1997). *Särintressen i statliga verksamheter*. Uppsala: Statsvetenskapliga institutionen, PISA-projektets rapporter, nr. 25.

Hadenius, Axel, Henning, Roger och Holmström, Barry. (1984). *Tre studier i politiskt beslutsfattande*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Hermansson, Jörgen (1993) *Politik som intressekamp. Parlamentariskt beslutsfattande och organiserade intressen i Sverige*. Stockholm: Norstedts Juridik.

Hermansson, Jörgen, Svensson, Torsten och Öberg, PerOla. (1995). *Politiska institutioner och strategiskt agerande. Projektansökan till Riksbankens Jubileumsfond*. Uppsala: Statsvetenskapliga institutionen, stencil.

Marcusson, Katja. (1996). *Att uppvakta statsråd*. Uppsala: Statsvetenskapliga institutionen, PISA-projektets rapporter, nr.13.

Peterson, Olof, Westholm, Anders och Blomberg Göran. (1989). *Medborgarnas makt*. Stockholm: Carlssons.

Vaverka, Joakim. (1996). *Demokrati i förändring. En studie av lobbying mot kommunikations-, arbetsmarknads- och jordbrukssektorerna i Sverige*. Uppsala: Statsvetenskapliga institutionen, PISA-projektets rapporter, nr.12.

Wieslander, Hans. (1966). *I nedrustningens tecken*. Lund: Skånska centraltryckeriet.

PISA-projektets rapporter

---

1. Ekman, Marie 1995. *Arbetslivsfonden - en modern förvaltningsform. En jämförelse mellan Stockholm och Uppsala län. (ALF)*
2. Vaverka, Joakim 1995. *Särintressenas inflytande över den lagstiftande processen. En jämförande studie av lobbying i den amerikanska kongressen och ett svenskt riksdagsutskott. (KFB)*
3. Lautmann, Johan 1996. *Arbetslivsfonden: En kaderförvaltning? En studie av organisations- och förvaltningsstyrningen av Arbetslivsfonden. (ALF)*
4. Nyqvist, Charlotta 1996. *Organisationernas inflytande efter avkorporatiseringen.*
5. Hansson, Rikard 1996. *Inlandsbanan. Från försvar till turism på 100 år. (KFB)*
6. Tidestav, Kristina 1996. *Har tjänstemännen för stor makt i målstyrda myndigheter? En studie av brukarnas upplevelser och åsikter om Arbetslivsfonden. (ALF)*
7. Berg, Per-Åke 1996. *Arbetslivsfonden. Resultatet av ett politiskt spel. (ALF)*
8. Bosarfve, Sven 1996. *Byråkratins växt. Fallet Arbetslivsfonden. (ALF)*
9. Johansson, Ursula 1996. *Kön och makt i statsförvaltningen. En jämförelse mellan Arbetslivsfonden i fyra län. (ALF)*
10. Duit, Andreas 1996. *Makten och profeterna. Om partier och opinionsundersökningar.*
11. Wockelberg, Helena 1996. *Verksledningsdebatten. En analys av partiers och intresseorganisationers förvaltningspolitiska idéer.*
12. Vaverka, Joakim 1996. *Demokrati i förändring. En studie av lobbying mot kommunikations-, arbetsmarknads- och jordbrukssektorerna i Sverige. (KFB)*
13. Marcusson, Katja 1996. *Att uppvakta statsråd. (KFB)*
14. Oskarsson, Sven 1997. *Påverka och påverkas. 1994 års reformering av arbetslöshetsförsäkringen.*
15. Book, Cecilia 1997. *Kuppmakare och ideologiskt skifte? Om processen när socialdemokraterna upphävde valutaregleringen.*
16. Tidestav, Kristina 1997. *Förvaltningsstyrelser - En arena för makt- och intressekamp? En studie av vägverkets förvaltningsstyrelse. (KFB)*
17. Öberg, PerOla 1997. *Medborgarnas inflytande och särintressenas makt. Korporatism och lobbying i statsförvaltningen. Rapport till förvaltningspolitiska kommissionen.*

PISA-projektets rapporter

---

18. Bergström, Jonas 1997. *Korporatismens död. Svenska Arbetsgivareföreningens avhopp från ämbetsverkens styrelser.*
19. Berg, Hans 1997. *Massmedia - folkföreträdare på frammarsch?*
20. Arnberg, Erik 1997. *Avkorporatiseringen, arbetsmarknadsmyndigheterna och arbetsgivarna. En studie av avkorporatiseringens effekter på Malmöhus länsarbetsnämnd 1993-95.*
21. Fogelberg, Petra 1997. *Trafikinformation som informationstrafik. (KFB)*
22. Berg, Per-Åke 1997. *Arbetslivsfondens organisation. Noggrant övervägande eller slump? (ALF)*
23. Hylander, Johannes 1997. *Påverkansförsök mot förvaltningen. En studie av Vägverkets arbetsplaner. (KFB)*
24. Karlsson, Karin 1997. *Olaglig kamp för djurens befrielse. Hur veganer försvarar användandet av olagliga metoder.*
25. Bjerstedt, Staffan 1997. *Särintressen i statliga verksstyrelser.*
26. Oskarsson, Sven 1997. *Frihet, Jämlikhet, Effektivitet. Debatten om lagen om anställningsskydd.*
27. Persson, Thomas 1997. *När socialdemokratin avvecklade det statliga bankägandet. En maktstudie om regeringens agerande vid beslutet att sälja Nordbanken.*
28. Olofsdotter, Sofia 1998. *Välfärdssystem i förändring. En studie av den svenska socialdemokratins syn på pensionsfrågan 1959 & 1994.*
29. Ullén, Lars 1998. *Civil olydnad. En kartläggning av civila olydnadsaktioner i Sverige 1990-1996.*
30. Danielsson, Marianne 1998. *Avregleringspolitiken – exemplet taxi. (KFB)*
31. Hååg, Karin 1998. *Dennisöverenskommelsen i pressen – en studie om opinionsbildning genom media och hur media medierar. (KFB)*
32. Sandström, Åsa 1998. *Direkta aktioner. En studie av direkta aktioner i vägbyggnadskonflikter, 1987-1997. (KFB)*
33. Berg, Per-Åke 1998. *Arbetslivsfonden avvecklas. Debatten om när Arbetslivsfonden avvecklades och besluten om att dra in 5 miljarder kronor från fonden. (ALF)*

PISA-projektets rapporter

---

34. Lundgaard, Mads 1998. *Påverkan av politiska beslut. Intresseorganisationer som lobbyister. En jämförande studie av LO, LRF och SAF.*
35. Ekstam, Mattias 1998. *Den intresserade staten. Regeringens kontakter med remissinstanserna i kultur- och mediafrågor, före och efter kulturdepartementets inrättande.*
36. Fornstedt, Anna 1998. *Tar lobbyisterna över? En studie av lobbying riktad mot Trafikutskottet i Sveriges Riksdag. (KFB)*
37. Morén, Kristoffer 1998. *Från Keynes till normpolitik. Om socialdemokratin, LO och den ekonomiska politikens förändring 1990.*
38. Wahlgren, Anna 1998. *DN Debatt och Brännpunkt. En studie i vad debattforumen i Dagens Nyheter respektive Svenska Dagbladet betyder för samhällsdebatten.*
39. Holm, Stefan 1998. *Avkorporatisering? En empirisk undersökning rörande särintressen i statliga kommittéer.*
40. Lundin, Henrik 1998. *Demokrati i förändring. En ny form av intresserepresentation växer fram.*
41. Björnemo, Anna 1998. *Myndigheter och massmedia. En fallstudie av Arbetsmarknadsstyrelsen.*
42. Andersson, Hanna, *EUs strukturfonder och svensk korporatism. En studie av de regionala kommittéerna för Mål 3.*
43. Åkerblom, Elisabet 1998. *SACO som särintresse och allmänintresse. Organisationens påverkan på arbetsmarknadspolitikområdet.*
44. Egervärn, Jonas 1998, *Lobbyingen kring försvarsfrågan 1996.*

